

Migration i en tid av globalisering

av Stephen Castles

Bearbetning och översättning: Mikael Hjerm

Tack till *International Migration Review* för tillstånd att publicera delar av Stephens Castles artikel.

GLOBALISERING, DEFINIERAT SOM mångfaldigande av gränsöverskridande flöden och transnationella nätverk, har förändrat migrationskontexten. Nya kommunikations- och transportteknologier möjliggör flöden av människor, idéer och kulturella symboler. Eroderingen av nationalstatens suveränitet och autonomi försvagar gränskontroller och assimilation.

I början av 1990-talet blev internationell migration en nyckelfråga inom internationell politik i och med att det kalla krigets bipolära maktkonstellation föll samman och öppnade dammluckorna för nya omfattande populationsflöden. Högerpolitiker och sensationsmedia frambesvärjde bilder av översvämmade välfärdsstater och underminerade nationella identiteter till följd av massflyttningar av utarmade människor från öst till väst och från syd till nord. Regeringar svarade med strama gränskontroller och internationella kontrollfunktioner som Schengenavtalet. Under tiden har den överdrivna rädslan mattats. Samtidigt fortsätter frågor om reglering av migration och effekten på sändar- och mottagarländer att vara iögonfallande inom både den politiska och den akademiska diskursen. Det är nu allmänt erkänt att

Stephen Castles är professor i migrations- och flyktningstudier i Oxford. Castles har forskat inom migration, etniska relationer och medborgarskap i Europa, Australien och Asien. Han har en omfattande publikationslista inom dessa områden, t ex *The Age of Migration: International Population Movements in the Modern World* (med Mark Miller), *Citizenship and Migration: Globalization and the Politics of Belonging* (med Alastair Davidson) och *Ethni-city and Globalization: From Migrant Worker to Transnational Citizen*.

populationsrörlighet över gränserna är oupplösligt sammanlänkat med andra flöden som utgör globalisering och att migration är en av nyckelkrafterna för social transformering i vår samtid.

Starka faktorer, inneboende i globaliseringsprocessen, underminerar traditionella sätt att styra både migrationsflöden och de sociokulturella förändringar som följer i dess fotspår. Global integration skapar ett starkt ekonomiskt, politiskt, kulturellt och socialt tryck för migration och införlivar även avlägsna områden i långväga mobilitetsrutter. Stater försöker möta denna utveckling genom att förstärka gränskontroller genom såväl nationella som multinationella ansträngningar. Dock är det svårare och svårare att differentiera mellan former av rörlighet, som ses som nödvändiga för internationell handel och investering, och de former som ses som oönskade. Migration över gränser är en dynamisk social process som är väldigt svårstoppad när den väl kommer igång.

Den kraftiga intresseökningen för migration under de senaste åren fördunklar det faktum att migration i olika former alltid utgjort nyckelfaktorer i kolonialismen, industrialiseringen och nationsbyggandet. Efter 1945 spelade arbetskraftsmigration en avgörande roll i framväxten och omstruktureringen av industriella ekonomier (Castles och Miller 1998), medan tvingad migration var ett oundvikligt resultat av statsbildningsprocesser och ekonomiska omvälvningar under omständigheter av tävlan mellan system och neo-kolonialism (Zolberg m fl 1989).

Följaktligen representerar det allmänna intresset för migration under det tidiga 1990-

talet en förändring i perception mer än av en reell förändring i betydelsen av fenomenet. Migration är helt klart ett generiskt element i globaliseringsprocessen, men det är endast en ny form som har existerat i olika skepnader ända sedan begynnelsen av den kapitalistiska världsmarknaden runt 1500-talet.

Att förstå populationsmobilitetens nyckelroll och dess naturliga följd, det vill säga processer av samhällsformering som leder till social och kulturell förändring, är viktigt för att kunna utvärdera framtida perspektiv. Tittar vi tillbaka på det senaste halvsekle är trots detta det mest påtagliga draget beslutsfattare och analytikers oförmåga att förutse den faktiska utvecklingen. Nationerna i den så kallade Nya världen förväntade sig en modest fortsättning av immigration från Europa. Ingen förutsåg utgående migrationsflöden från ett växande antal länder och därmed framväxten av mångkulturella samhällen.

Trots detta är det precis vad som hänt i alla industriländer. Resultatet har blivit en aldrig tidigare skådad social och kulturell förändring. Konsekvenserna för nationell identitet och politiska institutioner håller fortfarande på att arbetas igenom.

Det finns kanske framför allt två anledningar till varför beslutsfattare och akademiker fick saker och ting om bakfoten. För det första har migrationsforskning varit förpestad av inrotade föreställningar och förutfattade meningar. Problemen inkluderar stela disciplinränder i form av paradigmatiska gränser mellan angreppssätt som neo-klassisk teori, historisk institutionell analys, social nätverksteori och etnografisk

forskning samt fackuppdelningen mellan socialvetenskapliga diskurser och policydiskurser.

Den huvudsakliga inskränkande faktorn har troligen varit influensen av nationella modeller baserade på distinkta historiska erfarenheter av migration och nationsbyggande. Eftersom gränskontroller är centrala för föreställningar om suveränitet, har beslutsfattare ofta sett migration som någonting som kan skruvas på och av som en kran i respons till antagna nationella intressen (Castles 2000).

Resultatet har blivit en fragmentisering av migrationsforskning och ett misslyckande i att ackumulera en samlad kunskapsbas (Massey m fl 1993, Massey m fl 1998). Ytterligare ett resultat har varit en migrationspolitik som ofta uppnått motsatsen till de ursprungliga målsättningarna.

För det andra har beslutsfattare i migrationsfrågor och analytiker ägnat liten uppmärksamhet åt mänskligt deltagande. Både den metodologiska individualismen i neo-klassiska angreppssätt och den juridiska positivismen bland byråkrater har ignorerat karaktären av migration som en kollektiv process baserad på behov och strategier hos familjer och gemenskaper. Rationaliteten i familjens överlevnadsstrategier har ofta fått ett annat utfall än vad ekonomiska teorier predicerat. Juridiska och byråkratiska hinder för migration och permanent bosättning har inte setts som absoluta barriärer utan som möjlighetsstrukturer att ta i beräkning i personliga strategier, migrationsnätverk och gemenskapens infrastrukturer.

Alla försök att förutse en trolig framtid för migrationsmönster och bosättande måste

ta vår epoks stora ekonomiska och sociala transformationer i beräkning, likväl som hur vanliga människor hanterar dessa förändringar och därmed ofta undergräver de mäktigas planer. Migrationens roll i det moderna samhället kan ses som en konstant, men karaktären förändras i kontexten av ekonomiska och sociala skiften och utveckling inom teknologi och kultur. Det är därför nödvändigt att undersöka migrationens specifika karakteristika under förhållanden av globalisering.

Internationella migranter har per definition alltid korsat nationella gränser. Tidigare var dock antagandet antingen att de permanent skulle flytta från en nationalstat till en annan, permanent bosättning, eller att de efter en period skulle återvända hem, tillfällig arbetsmigration. I inget av fallen var nationalstatens suveränitet och makt ifrågasatt. Under förhållanden av globalisering förlorar dylika förväntningar sin validitet. Det står klart att internationell migration passar extremt väl med globaliseringens logik. Det är därför kontrollstrategier baserade på äldre nationell logik sannolikt kommer att misslyckas. Migranter har alltid i viss mening rört sig i vad Thomas Faist kallar "*transnational social space*" (Faist 2000), men under förhållanden av globalisering blir det allt lättare för dem att göra så. Detta är kontexten för att förstå en trolig framtida utveckling.

En stor del av migrationsforskningen har fokuserat på orsaker till migration. Trots enorma konceptuella skillnader verkar det för mig som att alla stora angreppssätt leder till slutsatsen att migrationen sannolikt kommer att öka.

Demografiska förklaringar pekar på struktu-

rella skillnader mellan områden med stagnerande ekonomier och höga fertilitetstal och områden med snabbt växande ekonomier och sjunkande fertilitetstal (Hugo 1998). Det mest dramatiska fallet är Väst- och Sydeuropa där totala fertilitetstal har fallit så lågt som 1,2 barn per kvinna, vilket är långt under reproduktionstalet. Just söder om Medelhavet finns de Nordafrikanska länderna med hög fertilitet, snabbt växande arbetskraft och brist på arbete för alla nya som ska in på arbetsmarknaden.

Neo-klassisk ekonomisk teori, som har haft en dominerande inflytande på migrationspolitiken i många västeuropeiska länder, fokuserar på individuella förväntningar av högre löner och bättre ekonomiska möjligheter i destinationsområdena jämfört med vart man kommer från. Inkomstgapet mellan fattiga och rika länder ska var en tillräcklig anledning att kunna göra rationella val att migrera. I denna fria marknadsmodell skall internationell migration i det långa loppet leda till konvergens av lönenivåer mellan sändar- och mottagarländer och följaktligen till en långsiktig minskning av migration. Modellens brister i att förklara faktiska förflyttningar har dock visats upprepade gånger (se Massey m.fl. 1993, Castles och Miller 1998, kapitel 2). Vidare står det klart att löneekvilibrum i själva verket inte blir resultatet då inkomstskillnader mellan utvecklade och mindre utvecklade länder fortsätter att öka. I termer av neo-klassiska modeller borde dessa ökande skillnader leda till ökad migration i framtiden.

Den nya ansatsen i ekonomisk teori ("The new economics of migration approach") betonar i högre grad kollektiva element i beslut om

migration. Migration är en del av familjen och gemenskapens överlevnadsstrategier. De formas av långsiktiga överväganden om säkerhet och bärkraftighet likväl som av rollen av remittering och investeringsmöjligheter (Stark 1991, Taylor 1999). Baserat på detta ska vi också förvänta oss att migrationen ökar i framtiden då den höga osäkerheten i många migrationsområden gör det rationellt att sända en familjemedlem till en annan och förhoppningsvis mer stabil ekonomi för att sprida familjens möjligheter.

Historiskt institutionella angreppssätt betonar stora institutioners, speciellt företags och staters, roll i initierandet och formerandet av migrationsflöden. Massrekrytering av arbetskraft, kapital och arbetsmarknadsauktoriteter var en nyckelfaktor i förorsakandet av migration till Västeuropa efter 1945. Betoningen på staters roll i det historiskt institutionella angreppssättet leder en kanske att tänka att migration kan minskas om statliga strategier förändras. Sådana övertygelser har alltid varit basen för gästarbetsystemen och underbygger fortfarande idéer om juridisk och byråkratisk reglering av migration.

Sociologiska förklaringar av migration fokuserar på vikten av kulturellt och socialt kapital. Kulturellt kapital refererar till kunskaper om andra samhällen och de möjligheter dessa erbjuder såväl som information om hur man faktiskt flyttar och söker arbete någon annanstans. Klart är att globalisering hjälper till att göra detta kulturella kapital tillgängligt genom spridningen av bilder av västerländsk livsstil till de flesta avlägsna byar. Förbättrad läskunnighet och grundläggande utbildning bidrar också till möjligheten att flytta. Socialt kapital refererar

till kontakter nödvändiga för att migrera säkert och kostnadseffektivt. Det är väl känt att de flesta migranter följer upptrampade vägar där deras landsmän redan etablerat en bro, vilket gör det lättare att hitta arbete och boende samt att hantera byråkratiska hinder. Äldre migrationsforskare talade om kedjemigration, medan man under senare tid betonar migrationsnätverk och de sätt dessa utvecklas som länkar mellan gemenskaper i hemlandet och i destinationsområdet. Dessa nätverk underlättas av globaliseringens förbättrade kommunikations- och transportteknologier. Nätverken är en ytterligare faktor som hjälper till att bevara och transformera migration när de ursprungliga orsakerna av en förflyttning är försvunnen.

En fullständig förklaring till migration måste kombinera alla dessa och andra förklaringar och visa hur olika aspekter interagerar i en dynamisk process. Många andra element kan läggas till, till exempel det sätt som arbetskraftsmigration ofta banar väg för utvecklingen av handelsaktiviteter så att nya migranter eller etniska medelklasser uppstår. En annan viktig fråga är sättet på vilket migration har blivit en "diversifierad internationell affär som omsätter gigantiska summor pengar, tillhandahåller hundratusentals arbeten världen över och styrs av en uppsättning individer, byråer, och institutioner vilka var och en har ett intresse att gynna affärerna" (Salt och Clarke 2000, s 327).

Uppkomsten av denna migrationsindustri, som sträcker sig från stora banker och resebyråer till illegal trafficking, är en avgörande faktor för bevarandet av migrationsrörelsers trots försök till begränsningar. Den kombinerade effekten

av alla de skissade migrationsorsakerna är att internationell migration verkar fortsätta att öka i framtiden. När sedan globaliseringen minskar flödesbarriärerna verkar det troligt att öknings-takten av migration kommer att accelerera. Det betyder inte att nationella och internationella försök till kontroll av migration är irrelevanta. De kan mycket väl påverka storleken och karaktären av flöden till specifika destinationer. Det verkar dock inte troligt att försök att radikalt minska migrationen kan lyckas ställd inför de mäktiga krafter som föranleder flödena.

Tillbaks till barnodling? En ny migrationsdystopi

År 1729 lade den irländska prästen och satirikern Jonathan Swift fram en ovanlig lösning på de ekonomiska problem som samhällen plundrade av brittisk kolonialism hade. De fattiga skulle börja med barnodling och tjäna sitt uppehälle genom att sälja sina barn som färskt kött till brittiska godsägare (Swift 1955). Jag föreslog under det tidiga 1980-talet att barnodling verkligen hade blivit en allmän praktik inte bara på Irland utan också i många andra länder i periferin av området med snabb ekonomisk tillväxt. Skillnaden var att den mänskliga exporten till Västeuropas industriella ekonomier i högkonjunktur inte konsumerades som kött på bourgeoisie's bord utan som arbetskraft i deras fabriker (Castles m fl 1984).

I början av 2000-talet kan vi föreställa oss en ny typ av transnationell barnodling som kärnan i det globala migrationsscenarioet under de nästkommande femtio åren. Den följande dystopin

är baserad på framtidsprognosen av existerande trender i internationell populationsmobilitet, migrationskontroll samt inkorporeringen i mottagarsamhällena.

Födelseletalen verkar sannolikt förbli låga i rika industriella ekonomier, då de är grundade i pressen på kvinnor att arbeta heltid och på de ökande kostnaderna för barntillsyn och boende. Det är bara i länder med väldigt stor immigration, som USA, eller i de få länder där social service fortfarande är relativt bra, som i Sverige, där födelseletalen har sjunkit mindre snabbt. Dyliga trender kommer att leda till en åldrande befolkning och en krympande arbetskraft. Höjda utbildningsnivåer och kravet på högkvalificerade arbetare innebär att få lokala individer kommer att vara tillgängliga för lågkvalificerade arbeten.

Det verkar troligt att vissa områden i Afrika, Asien och Latinamerika även i fortsättningen kommer att vara exkluderade från den globala ekonomins huvudfåra, vilket resulterar i fördjupad fattigdom, konflikt och kaos. Migration på jakt efter arbete kommer att ses som den enda utvägen för miljontals människor. Det kommer att bli allt svårare att skilja på ekonomisk och annan framtvängad migration. Kollapsade ekonomier och misslyckade stater kommer båda av samma generella orsak. Invånarna i sådana länder upplever både fattigdom och förnekande av mänskliga rättigheter. Så om de flyttar som arbetskraftsmigranter eller som asylsökare är relativt arbiträrt.

Vissa länder i Syd kommer att uppnå industrialisering och ekonomisk tillväxt och kommer att ansluta sig till leden av nyligen industrialiserade länder. Men många ekonomier på

mellannivå, speciellt stora länder som Brasilien, Mexico, Indien och Kina, kommer att uppleva en ojämn tillväxt och kommer fortfarande att ha stora reserver av människor som ska in på arbetsmarknaden. När utbildningssystemen förbättras kommer många av dessa unga arbetare att inneha en hög kompetens, men de kommer inte att kunna finna arbeten hemma. De kommer att försöka flytta till de rika ekonomierna i Nord. Dessa kommer i sin tur att uppmuntra dyliga trender genom förmånliga inträdesregler och rekryteringsplaner för de högkvalificerade.

Att skumma av de fattiga och medelfattiga ländernas talanger är ett sätt att reducera kostnader för utbildning och träning för länderna i Nord i enlighet med nuvarande ideologier om privatisering och minskning av statens åtaganden. Dyliga praktiker hjälper också till att vidmakthålla gapet mellan Nord och Syd genom att hålla tillbaks den ekonomiska utvecklingen i Syd. Rika länder och nyligen industrialiserade länder kommer att fortsätta använda sig av lågkvalificerade migranter som arbetskraft för 3-D arbeten (*dirty, difficult* och *dangerous*) och i ökande grad för att ta hand om de åldrande. Vissa av dessa arbetare kommer att föras in genom kontraktssystem som nekar dem rättigheter till anknytningsinvandring, rörelsefrihet och frihet till anställningar samt permanent uppehållstillstånd. Många 3-D arbetare kommer dock att fortsätta vara illegala migranter eller asylsökande.

Systematisk användning av odokumenterad arbetskraft har blivit en allmänt spridd praktik som möjliggör för politiker att bibehålla hyckleriet att moderna ekonomier inte behöver

okvalificerade arbetare. De rika länderna kommer att söka nya vägar att förstärka gränskontrollerna. De kommer att göra ytterligare regionala överenskommelser, som Schengen, kontrollera dokumentationen bland passagerarna i avgångshamnarna samt försöka att omge sig själva med *cordons sanitaires* av stater som ska stoppa oönskad migration i utbyte mot ekonomiska fördelar.

Paniken inför att översvämmas av asylsökande och andra migranter kommer sannolikt att fortsätta vilket tillhandahåller legitimiteten för hårdare restriktioner även om det betyder inskränkningar av civila rättigheter för alla. Rigorösa övervakningsåtgärder med hjälp av ny teknologi kommer att öka den mänskliga kostnaden för migration, vilket leder till tusentals döda i de oceaner, berg och öknar som migranterna försöker att korsa. Men tillräckligt många kommer att komma fram för att uppmuntra andra att försöka. En dylik utveckling kommer att uppmuntra mångfaldigandet av människosmuggling och trafficking.

Som en avslutande komponent av transnationell barnodling kommer rika länder med sjunkande och åldrande befolkningar att tillåta vissa migranter, speciellt från mellanskiktsländerna, att bosätta sig och få barn i syfte att stoppa upp den demografiska nedförsbacken. Det är troligt att dylika immigranter noggrant kommer att selekteras på basis av ekonomiska och kulturella kriterier, vilket även kan fungera som surrogat för ras. Som ett resultat av dessa migrationsmönster kommer den nuvarande trenden med ökande befolkningsdiversifiering i immigrationsländerna att vara oförminskad. Det är omöjligt att säga om detta betyder mer

multikulturalism eller om nuvarande bakslag gentemot immigration och mångfald i vissa länder kan leda till försök att gå tillbaks till exkluderande assimilationistiska praktiker.

I vilket fall som helst kommer trender för spridningen av transnationella gemenskaper troligen att fortsätta så att traditionella medborgarskapsmodeller och nationell identitet kommer att bli granskade på nytt. Där det finns en ovilja att acceptera förändring och att söka nya lösningar kommer resultatet sannolikt att bli uppdelning och konflikt. Liksom de flesta utopier eller dystopier baserade på prognosen av existerande trender, så kommer denna form av transnationell barnodling sannolikt inte att uppstå i denna radikala form. Dock är vissa saker i dessa rader ingen omöjlighet om de mäktiga aktörerna i den globala makthierarkin fortsätter att införa globala migrationsregimer som passar deras upplevda intressen.

Huvudkraften i undermineringen av dylika trender är, som förut, sannolikt miljoner migranternas ageranden liksom andra medlemmar av både sändande och mottagande samhällen. Transnationella gemenskaper, som uppstått ur migration, kommer genom tusentals mikrostrategier att söka säkerhet och humana villkor för sina medlemmar. Genom att göra detta kommer de sannolikt att bli en betydelsefull faktor att underminera de mäktigas planer. Framtiden kommer troligen att bli lika förvirrad som det förflutna och alla förutsägelser kommer sannolikt att vara fel.

Men en sak är säker: det finns ingen återvändo till den prydliga idén om stängda nationalstater med homogena nationella gemenskaper.

★ Referenser

- Castles, S. (2000) "Thirty Years of Research on Migration and Multicultural Societies" i Castles, S (red) *Globalization and Ethnicity: From Migrant Worker to Transnational Citizen*. London: Sage.
- Castles, S. & Booth, H & Wallace, T (1984) *Here for Good: Western Europe's New Ethnic Minorities*. London: Pluto Press.
- Castles, S. & Miller, M. J. (1998) *The Age of Migration: International Population Movements in the Modern World*. London: Macmillan.
- Faist, T. (2000) "Transnationalization in International Migration: Implications for the Study of Citizenship and Culture", *Ethnic and Racial Studies* 23 (2):189-222.
- Hugo, G. (1998) "The Demographic Underpinnings of Current and Future International Migration in Asia," *Asian and Pacific Migration Journal* 7 (1):1-25.
- Massey, D. S. & Arango, J. & Hugo, G. & Kouaouci, A. & Pellegrino A. & Taylor, J. E. (1998) *Worlds in Motion, Understanding International Migration at the End of the Millenium*. Oxford: Clarendon Press.
- Massey, D. S. & Arango, J. & Hugo, G. & Kouaouci, A. & Pellegrino A. (1993) "Theories of International Migration: A Review and Appraisal," *Population and Development Review* 19(3):431-66.
- Salt, J. & Clarke, J (2000) "International Migration in the Unece Region: Patterns, Trends, Policies," *International Social Science Journal* (165):313-28.
- Stark, O. (1991) *The Migration of Labour*. Oxford: Blackwell.
- Swift, J. (1955) "A Modest Proposal for Preventing the Children of Poor People in Ireland from Being a Burden to Their Parents or Country; and for Making Them Beneficial to the Public (1729)" i Davies, H. (red) *Irish Tracts 1728-1733*. Oxford: Blackwell.
- Taylor, J. E. (1999) "The New Economics of Labour Migration and the Role of Remittance in the Migration Process", *International Migration* 37 (1):63-88.
- Zolberg, A. R. & Suhrke, A. & Aguayo, S. (1989) *Escape from Violence*. Oxford and New York: Oxford University Press.